

Analyse

Snijpunt

Augustus, 2008. 376 blz. ISBN 9789045701448 € 20,00

door Reyer Kraan

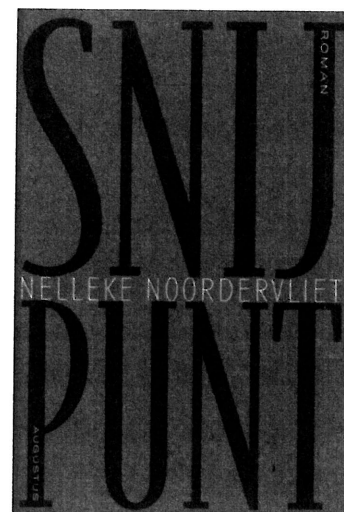
Het verhaal

Nora Damave, 44 jaar, is conrector en docent geschiedenis aan een scholengemeenschap. Bij een discussie met de Marokkaanse leerling Ali wordt ze aangevallen met een vlindermes en gewond aan haar arm. Dit steekincident heeft voor haar ingrijpende gevolgen: als redelijke, tolerante humanist heeft ze geen adequaat verweer tegen dit soort agressie. Bovendien komen er binnen de school mechanismen op gang die haar positie ondermijnen.

Thuis krijgt ze het ook moeilijk. Nora is zes jaar geleden gescheiden en woont samen met haar zestienjarige dochter Franca. Haar ex Guido Kaspers heeft maar één grote ambitie: meer te weten komen over het leven van zijn geestelijk leidsman E. Fischer, een cultschrijver die een filosofisch en spiritueel getinte handleiding heeft geschreven voor een leven van geestelijke en lichamelijke ascese. Tijdens een speurtocht in Umbrië komt Guido veel te weten maar hij keert niet op de afgesproken tijd terug in Nederland. Dochter Franca, zeer gehecht aan haar vader, gaat hem op eigen houtje zoeken, weldra gevolgd door haar dodelijk ongeruste moeder. Die drievoudige zoektocht (naar een schrijver, een vader en een dochter) leidt tot een reeks spannende verwickelingen en een zeer verrassende ontknoping.

Thematiek

Thematisch draait het in *Snijpunt* om de zoektocht van mensen naar een manier om zich staande te houden in de hedendaagse maatschappij en een zinvol leven te leiden in een tijd waarin er nauwelijks meer zekerheden bestaan. In het boek komen tal van actuele maatschappelijke problemen aan bod en wordt ook het moderne levensgevoel nader belicht. Om enkele van die problemen te noemen: het multiculturele vraagstuk, geweld op school, het uiteenvallende gezin, de jeugdcultuur van drank, drugs en loverboys, de teloorgang van normen en waarden. *Snijpunt* is thematisch een zeer eigentijdse roman en werpt tal van vragen op.

Voor Nora's vader gold nog: 'Een probleem herkennen is het oplossen' (p. 30). Dat gaat helaas niet meer op: 'Het probleem staarde haar [Nora] dagelijks aan, de oplossing raakte verder uit zicht' (p. 30-31). En: 'Het probleem is duidelijk, maar geen enkele oplossing werkt. We komen er niet uit' (p. 67). Nora's humanisme biedt geen uitkomst: redelijkheid, begrip, compassie en tolerantie, het zijn 'stompe wapens in de aanval, defensief al even belazerd' (p. 90). 'Ik [Nora] sta godverdomme echt met mijn humanistische bek vol tanden' (p. 302). En ze concludeert dat met de dood van haar vader 'een wereld van hoop en vertrouwen' verdwenen is (p. 338).

In Guido ziet ze een nieuwe mode geperzooniseerd: de sterke behoefte aan een Meester, een geestelijk leidsman, en de grote interesse voor spiritualiteit. Ze wil er niet in meegaan. Ze heeft andere problemen: ze heeft het gevoel een pedagogisch failliet mee te maken. 'Wij leren kinderen voor zichzelf op te komen. Mondigheid is het pedagogische toverwoord. (...). Denken wat je wilt. Zeggen wat je denkt. (...). Zelfexpressie en vrijheid van meningsuiting. Ga je gang. Driewerf hoera. Wij staan bewonderend aan de kant als de kakelende jeugdbrigade komt aanstormen. Maar er is nooit iets anders in dat mengvat vol koppige wijn gegoten. Het water van de zelfbeheersing zijn we vergeten erbij te leveren' (p. 301).

Franca wordt door Fischer expliciet ondervraagd: 'Waar in geloof je?' 'Wat is de zin van het leven?', 'Waarvoor leef je?' (p. 330). Ze weet geen antwoord. Zijn advies: 'Heb vertrouwen maar geloof niet' (p. 374). Want 'een geloof in God of een hogere macht is nu precies de hinderpaal voor een goed leven in ethische zin' (p. 331). Geen vluchtroute dus in de religie. Het moderne wereldbeeld wordt bepaald door twijfel en onzekerheid.

Titel en motto's

De titel is in meerdere opzichten van toepassing op de roman. Er wordt letterlijk gesneden: de messteek van Ali en de zelfverminking van Guido zijn de meest sprekende voorbeelden. Op bescheiden wijze deelt Franca het lot van haar ouders: zij

krast in haar arm tot het bloed eruit komt (p. 56, 72) en kerft kruisen in haar buik en tussen haar borsten (p. 316).

Figuurlijk zijn er tussen de personages verschillende wegen die elkaar kruisen met Collazzone als definitief snijpunt. En verder worden banden tussen Nora en Guido en tussen Nora en Franca op een bevrijdende manier doorgesneden. Zij zullen voortaan alle drie op een nieuwe manier op eigen benen staan.

Structuur en techniek

De omvangrijke roman (377 pagina's) heeft een heldere, lineaire structuur. Afgezien van enkele flashbacks wordt het verhaal chronologisch rechttoe rechtaan verteld. Het is opgesplitst in drie delen die respectievelijk dertien, veertien en vijftien hoofdstukken tellen, plus een epiloog. De drie delen en 42 hoofdstukken hebben geen titels. In deel 1 staan Nora en het multiculturele vraagstuk centraal; deel 2 is gewijd aan Guido en zijn speurtocht naar Fischer; het derde, grootste deel beschrijft de drievoudige zoektocht in Umbrië: van Guido naar zijn Meester, van Franca naar haar vader en van Nora naar haar dochter. Ze vinden alle drie iets anders dan ze zochten: Guido het graf van een middeleeuwse geestelijke, Nora een verminkte Guido, Franca de oude Fischer. Maar er is ook overeenkomst: als de maskers zijn afgetrokken vinden ze alle drie zichzelf.

Nelleke Noordervliet hanteert verschillende technieken om het verhaal spannend te maken. Bijvoorbeeld een intrigerende openingszin van vijf woorden met een fraaie allitteratie: 'Zonlicht flitste in het vlindermes'. Daarnaast zijn er thrillerachtige ontwikkelingen (met de nodige *cliffhangers*) en scherpe contrasten, bijvoorbeeld tussen hoop en wanhoop (Guido), prille verliefdheid en brute verkrachting (Franca), zelfvertrouwen en falen (Nora). Ook het hoge verteltempo – er gebeurt ontzettend veel in de roman – draagt bij aan een spannend verhaalverloop.

Tegelijk speelt dit alles zich af in een beperkte tijd en op een beperkt aantal herkenbare locaties. Het verhaal begint in Nederland maar speelt in deel 2 en 3 grotendeels in Umbrië. Het geheel bestrijkt een periode van ongeveer een halfjaar. Het steekincident vindt plaats in mei (p. 26) van het jaar 2005: Burrone/Fischer is geboren in 1910 (p. 144) en inmiddels 95 (p. 184, 326). Het vertelperspectief is steeds personaal maar wisselt tussen Nora, Guido, Franca en Paul, de vriend van Guido en journalist, die Nora op haar zoektocht vergezelt. Een voorbeeld ter illustratie: Franca meldt zich voor het eerst bij Paul aan de voordeur. 'Ze [Franca] zag een trap, hoorde een stem: "Kom maar boven". Ze ging.' En meteen aansluitend: 'Het was een prachtig meisje', waarna Pauls eerste indruk verder wordt uitgewerkt (p. 79).

Opvallend element in Noordervliets techniek is de vervlechting van het verhaal met de klassieke mythologie. Guido's zelfcastratie wordt enkele malen aangekondigd door verwijzingen naar Catullus' gedicht over de mythologische held Attis. Die ontdeed zich van zijn testikels als teken van volstrekte toewijding 'in seksloze slavernij' aan moedergodin Cybele (onder andere p. 134-135, 359). Guido's daad heeft het effect van een klassieke

tragedie: hij wekt medelijden en vrees (p. 357). Dat geldt tot op zekere hoogte voor de hele roman.

Personages

Psychologie is niet Noordervliets eerste zorg bij de tekening van haar personages. Het gaat haar om hun handelen. Verder representeren ze ook een bepaalde groepering: Franca de rebelse puber, Nora de academisch gevormde vrouw uit de hogere middenklasse, Guido de arme opgeklommen ambtenaar, slachtoffer van stands- en cultuurverschillen. (Eventueel ook: Ali de radicaliserende jonge moslim.) Maar tegelijk: Nora, Guido en Franca zijn drie eenzame eenlingen, elk op eigen wijze op zoek naar een nieuw perspectief in hun leven.

Nora Damave is een echt Noordervliet-type: een sterke, zelfbewuste vrouw, die weliswaar in een crisis raakt maar zich herneemt en de draad weer oppakt. Dankzij haar opvoeding voelt ze zich het toonbeeld van een verlichte humanist, redelijk en ruimdenkend. Maar de messteek van Ali brengt haar hele bestaan aan het wankelen. Van slachtoffer lijkt ze verdachte te worden. En de vragen stapelen zich op. Is ze wel zo tolerant en evenwichtig? Is ze wel zo'n goede docent en zo'n goede moeder voor Franca? Waarom is haar huwelijk mislukt? Ze raakt in een crisis. De evenwichtige Nora ontdekt in zichzelf ook de 'maenade' (een wellustige bacchante uit de Griekse mythologie). Maar ze komt er doorheen en bereikt een nieuw evenwicht met meer zelfinzicht.

Guido Kaspers is de zoon van een kapster die in de steek gelaten werd door haar Italiaanse minnaar toen hij hoorde dat ze zwanger was. Hij groeit op tussen vrouwen, weinig weerbaar, en ontwikkelt een sterke moederbinding; hij mist zijn vader en zoekt een Meester. Na de havo volgt hij een bibliotheekopleiding in Amsterdam en krijgt een baan bij de universiteitsbibliotheek. Daar leert hij Nora kennen en nogal pardoes trouwen ze. Maar altijd is hij gekweld geweest door een diep minderwaardigheidsgevoel. Het was bepalend voor zijn leven: niet te kunnen tippen aan zijn academisch gevormde vrouw en zijn erudiete schoonfamilie. Door hen leert hij het werk van Fischer kennen en hoort hij dat het een sensatie zou zijn te ontdekken waar de auteur is gebleven (p. 135-136). Dat gaat hij als zijn levensopdracht zien. Daarmee zal hij zich (eindelijk) bewijzen!

In Fischers werk zoekt hij 'een visie op het leven (...) die de tragische onverzoenlijkheid van het menselijk bestaan zou tonen zonder angst en zonder program voor verbetering, en die mij niettemin tot steun kon dienen' (p. 187). Ook na de scheiding blijft hij Nora vereren als zijn godin. Wel blijkt hij in toenemende mate last te hebben van absences bij volle bewustzijn (p. 109), die kunnen uitgroeien tot wanen en visioenen. Dat speelt hem deerlijk parten bij de castratie.

Franca ten slotte is het opgroeiende meisje dat alles beter doorziet dan de volwassenen. Vanaf haar zevende is ze al veel meer gesteld op haar vader dan op haar moeder. Als puber is ze gevoelig, radicaal en extreem, 'rigoureuus overtuigd van het eigen gelijk' (p. 223). Opvallend snel hervindt ze zichzelf na de dubbele verkrachting door Gil en zijn vriend.

auteurskatern

Taal en stijl

Nelleke Noordervliet schrijft bloemrijk en gevarieerd en beschikt over een ruime, originele woordenschat. Soms schrijft ze staccato met reeksen korte zinnen, dan weer passages met brede beschrijvingen. Opvallend is de stortvloed aan herhalingen en bijvoeglijke naamwoorden (vaak neologismen). Het hoofd van de oude Burrone heet bijvoorbeeld 'langschedelig, rechtneuzig, dunharig, vlakwangig, arendsogig'; en Guido lijkt in zijn ogen 'een vrijbouter, een schuinsmarcheerder, een stofzuigerverkoper, een vrouwenversierder, een artsbezoeker, maar geen biograaf' (beide p. 150). Mooie beelden zijn even talrijk. Bijvoorbeeld over alle ellende op tv: 'Niets hoefde de kijker te ontgaan, hij lag aan het infuus van het wereldnieuws' (p. 31). Of ter typering van Nora: 'strijdster in de voorhoede voor een humaner samenleving. Dapper dweilster met open kranen' (p. 222).

Daarnaast bevat Nelleke Noordervliets proza talloze verwijzingen naar de klassieke oudheid en de Nederlandse literatuur. Guido's penis heet zijn 'thyrsusstaf' (attribuut van de god Bacchus, p. 202); Nora noemt zichzelf soms een 'maenade' (p. 334, 340). Naast het sleutelverhaal van Attis en Cybele (onder andere p. 134-135) spelen de verhalen van Philemon en Baucis (p. 222) en van Orfeus en Euridice een rol (p. 241). Het is maar een greep uit talrijke voorbeelden.

Verder is Nelleke Noordervliet – zelf neerlandica – in die zin een echt 'literaire' schrijfster dat ze veel Nederlandse literatuur, vaak zonder bronvermelding, in haar roman noemt of citeert. Zo passeert er onder andere poëzie van P.N. van Eyck ('De tuinman en de dood', p. 74), J.C. Bloem (p. 223) en Martinus Nijhoff (p. 354). Van de prozaïsten ontmoet de lezer bijvoorbeeld Ina Boudier-Bakker (*De klop op de deur*, p. 323), Louis Couperus (*Van oude mensen...*, p. 373), Jacques Hamelink (*Het plantaardig bewind*, p. 298) en Hermine de Graaf (*Een kaart, niet het gebied*, p. 235, omgezet in 'Niet de kaart, maar het gebied').

Misschien komt de klassieke oudheid in de vele verwijzingen voor sommige lezers iets te overvloedig aan bod. Voor Nelleke Noordervliet heeft het waarschijnlijk een functie ter typering van Nora's culturele achtergrond.

Reacties

Snijpunt riep in de pers verdeelde reacties op: sommige recensenten waren enthousiast, anderen zeer negatief. Mark Cloostermans sprak in *De Standaard* (1 februari 2008) van 'een wervelende roman vol achtervolgingen en geheimen'. 'Op het eerste gezicht lijkt *Snijpunt* een wildwaterbaan, maar in werkelijkheid is het een diep water. Als deze intelligente roman representatief is voor de Nederlandse literaire productie in het nieuwe jaar, dan staat ons nog veel moois te wachten.'

Daniëlle Serdijn schreef in *de Volkskrant* (18 januari 2008): 'Dit boek benoemt, analyseert en spreekt een duidelijker taal dan om het even welk manifest. En het is ook beter geschreven. Wat een rijkdom.' In *Trouw* (19 januari 2008) gaf Rob Schouten als zijn oordeel: '*Snijpunt* is een interessante tijdsroman met boeiende contrasten en scherp geformuleerde opvattingen en dat alles geschreven in de van Noordervliet bekende robuuste,

nuchtere en soms toch ook poëtische stijl'. Als enig minpunt noteerde hij dat 'het toeval wel een heel erg grote rol speelt'. Zo waren er meer recensenten die naast royale waardering ook enkele kritische kanttekeningen plaatsten. Janet Luis bijvoorbeeld, prees in *NRC Handelsblad* (18 januari 2008) het spannende en vaak spectaculaire verhaal, maar – heel anders dan Rob Schouten in *Trouw* – bevredigde de roman haar niet helemaal, 'door de nogal gezwollen manier van vertellen'. 'In haar zinnen staan veel overbodigheden'; ook stoorden Luis 'de overdadige beeldspraak en de uitweidingen'.

Max Pam vond – niet als enige overigens – de roman te overladen (*HP/De Tijd*, 29 februari 2008). Het eerste deel had kunnen uitgroeien 'tot een van de interessantste romans van de laatste jaren', maar het tweede gedeelte was voor hem te veel van het goede. Zijn advies aan de schrijfster: 'Het zou mooi zijn als Noordervliet voor roman I een nieuw einde schrijft en voor roman II een nieuw begin. Dan heb je twee prachtige boeken.' Dat klopte aardig met het oordeel van Wim Vogel in het *Haarlems Dagblad* (26 januari 2008): 'Honderd bladzijden minder en ik had hier een meesterwerk besproken'.

Puur negatief was de bespreking van Arie Storm in *Het Parool* (17 januari 2008). Het verhaal was zijns inziens sentimenteel of hysterisch, het proza steriel, de techniek gebrekkig. Kortom, er deugde niets van de roman. Ook Jeroen Vullings liet in *Vrij Nederland* (2 februari 2008) weinig heel van het boek. De intro van zijn recensie luidde: 'Nelleke Noordervliet lijkt met *Snijpunt* een ongemakkelijke roman over het nu te hebben willen schrijven. Maar de onwaarachtigheid van personages en verteltoon doet het realisme teniet.' Zijn conclusie: 'Zo verwordt een roman die met het krantennieuws inzette, tot een tranenloze aflevering van *Spoorloos*'. ■

Voor wie meer wil weten

- Cloostermans, Mark. 'Ontdek de nimf'. In: *De Standaard*, 1 februari 2008.
- Goedegebuure, Jaap. 'Een knoedel van verwickelingen'. In: *Brabants Dagblad*, 19 januari 2008.
- Hart, Kees 't. 'De rancune van de boekbespreker'. In: *De Groene Amsterdammer*, 15 februari 2008.
- Hilhorst, Marijke. 'Uit de diepte'. In: *Elsevier*, 19 januari 2008.
- Luis, Janet. 'Woorden? Daar gaat het mes in!'. In: *NRC Handelsblad*, 18 januari 2008.
- Pam, Max. 'Woede en waanzin'. In: *HP/De Tijd*, 29 februari 2008.
- Schouten, Rob. 'Mondig zijn. Driewerf hoera'. In: *Trouw*, 19 januari 2008.
- Schut, Lies. 'Multiculti-vraagstuk in *Snijpunt*'. In: *De Telegraaf*, 25 januari 2008.
- Serdijn, Daniëlle. 'Zelfcastratie uit overtuiging'. In: *de Volkskrant*, 18 januari 2008.
- Storm, Arie. 'Nelleke is geen Dan Brown'. In: *Het Parool*, 17 januari 2008.
- Vogel, Wim. 'De wereld is van schuurpapier'. In: *Haarlems Dagblad*, 26 januari 2008.
- Vullings, Jeroen. 'De tijdgeest gemist'. In: *Vrij Nederland*, 2 februari 2008.

DISCUSSIETIPS

Onderstaande discussietips bieden mogelijke aanknopingspunten voor de bespreking van *Snijpunt*. Een aantal vragen komt ook aan de orde in de analyse. Dat biedt de mogelijkheid uw eigen mening of de meningen binnen de leeskring te vergelijken met de hier aangeboden interpretatie.

- 1 De roman begint met een mes en eindigt met een mes. Welke van die twee gebeurtenissen is volgens u het meest bepalend voor de roman: het steekincident met Nora of de zelfverminking van Guido? Waarom?
- 2 Jaap Goedegebuure vond in zijn recensie (*Brabants Dagblad*, 19 januari 2008) alle 'met elkaar verknoodelde verwickelingen' in de roman wel 'wat veel van het goede'. Wat is uw mening?
- 3 Hoe ziet u Guido als personage? Hoe verklaart u zijn opzienbarende zelfcastratie?
- 4 In hoeverre waardeert u de stijl van Nelleke Noordervliet? Welk(e) aspect(en) waardeert u het meest of het minst?
- 5 Rob Schouten stelde in zijn recensie in *Trouw* (19 januari 2008) dat zijns inziens het toeval een te grote rol speelt in de intrige. Wat vindt u?
- 6 Hoe interpreteert u het slot van de roman? Wat gaat Guido volgens u doen als hij in zijn auto stapt (p. 377)?
- 7 Op pagina 159-160 wordt de vraag opgeworpen naar de autonomie van het literaire werk. De ene stroming in de literatuurwetenschap wil auteur en werk strikt scheiden, dus de interpretatie van het werk volledig los zien van de biografie van de auteur. Guido – die een andere stroming vertegenwoordigt – is het daarmee niet eens: 'Het werk wint door kennis van het leven [van de auteur]. Het geeft zijn betekenis pas dan volledig vrij.' In hoeverre sluit u zich bij een van beide richtingen aan? Doet deze discussie zich ook wel eens in uw leesclub voor? Zo ja, bij welke roman(s) bijvoorbeeld?
- 8 In zijn recensie in *De Groene Amsterdammer* (15 februari 2008) stelde Kees 't Hart een literaire controverse aan de orde. Hij schreef: 'Deze schrijfster gelooft, ook in dit boek, hartstochtelijk in de mogelijkheid via een verhaal in te kunnen grijpen in maatschappelijke verhoudingen en verlangens. Er iets in te kunnen betekenen. (...). Ze wil met haar romankunst iets verduidelijken, een opinie, iets van haarzelf weergeven: een maatschappelijk verlangen naar zuiverheid in de wereld, naar verbetering en verlichting.' 't Hart is het met een dergelijke opvatting niet eens: hij vindt dat een auteur zijn/haar romans daarvoor niet moet/mag gebruiken. In hoeverre hebt u een standpunt in deze controverse?

Win een Nelleke Noordervliet Boekenpakket!

Doe mee aan de prijsvraag *Zoek het Boek elders* in dit nummer en u maakt kans op een Nelleke Noordervliet Boekenpakket, bestaande uit negen titels, waaronder uiteraard *Snijpunt*.

In het volgende nummer van *boek-delen* zal het auteurskatern gewijd zijn aan Leon de Winter en een analyse bevatten van zijn roman *Het recht op terugkeer*. Abonnees op *boek-delen Dossier* kunnen in het volgende nummer auteurskaternen verwachten rond A.F.Th. van der Heijden en zijn roman *Het schervengericht* en Philippe Claudel en zijn roman *Het verslag van Brodeck*.